

לשוננו לעם

עורך: חיים א' כהן

מתוך

כרך נג, תשס"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מגילות – סדרת מחקרים על מגילות מדבר יהודה

מגילות, מחקרים במגילות מדבר יהודה,
בעריכת משה בר־אשר ודבורה דימנט,
אוניברסיטת חיפה, מפעל פרסום מגילות קומראן,
מוסד ביאליק, כך א, ירושלים תשס"ג, 346 עמ' + תקצירים באנגלית

גילוי המגילות הגנוזות במדבר יהודה פתח מקצוע חדש בתולדות תרבות ישראל. החוליה החסרה בשלשלת היצירה העברית – החוליה שבין התורה שבכתב לתורה שבעל־פה – אותה החוליה נגאלה עם גילוי המגילות של מדבר יהודה.

הכתבים שנמצאו באזור מעוגנים בשני תאריכים עיקריים: המרד הראשון שבעקבותיו חרב הבית (67–70 לסה"נ) והמרד השני הוא מרד בר־כוכבא (132–135 לסה"נ); המרד הראשון, ועמו חורבן הקהילה שהתגוררה באתר קומראן, מציין את סוף קיומה של אותה קהילה, המכונה במחקר "כת קומראן", ובפי חבריה "היחיד". קהילה זו החזיקה ספרייה גדולה ומגוונת, שערפה להתפתחות היהדות על כתותיה הולך ונגלה לעינינו בשפע של מחקרים שהתפרסמו ביובל השנים האחרון. בתקופה שאותו אתר בקומראן היה מיושב הייתה החברה היהודית נתונה בפעילות דתית תרבותית עשירה, שנתנה את אותותיה במחלוקות עמוקות בענייני הגות והלכה. דור אחד לפני תום התקופה הופיעה כת משיחית, שעתידיה הייתה לפרוש מן הציבור וליהפך לדת מתחרה. אין ספק אפוא שגרעין הנצרות טמון באותה תקופה מרתקת.

המגילות הגנוזות, שיצאו מידי יהודים שלא הלכו בדרך המלך של היהדות, משכו, מטבע הדברים, את חוקרי ראשית הנצרות. עובדה זו מסבירה מה טעם נכתבו פרות חקר המגילות במידה רבה כל כך בלשונויות לעז, הלא הן לשוונותיהם של החוקרים בקרב העולם הנוצרי, ומה טעם נכפה, כביכול, על חוקרים בני ברית לא מעטים, שרצו שקולם יישמע בחוג חוקרי המגילות הגנוזות, להציג את תוצאות מחקריהם בלועזית.

יותר מיובל שנים חלף מאז נתגלו המגילות הראשונות והוחל בפיענוחן ובפרסומן. המלאכה הייתה אטית ומאומצת ביותר, שכן החומר כלל קטעים קרועים וקשים מאוד לקריאה, ונדרשו שנים למיונם המדויק, לשיוכם זה לזה

לשם שחזור המראה המקורי, עד כמה שאפשר, של החיבורים שהם משקפים, פיענוחם ופירושם. בד בבד עם פרסום המגילות לא נמנעו החוקרים מלהעלות סברות על סמך העובדות החלקיות שבצבצו מהן, אבל רק היום, עם סיום פרסומן של כל המגילות שנתגלו עד כה, מתאפשר לחוקרים להשקיף על כל הממצא כולו ולאמת את מסקנותיהם על בסיס מלוא החומר.

על רקע זה עלה הרעיון לכוון סדנאות וקבוצות מחקר לעיון ולדיון במגילות קומראן על בחינותיהן. כך נוסדה בחיפה סדנה של קבע לחקר מגילות קומראן, וכך התקיימה בשנת תשס"ב קבוצת מחקר על הכתבים החיצוניים מקומראן במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית בירושלים. הקובץ שלפנינו הוא תוצאה של פעילות זו, והוא מופנה לציבור הקורא עברית.

מקומה של סקירה על סדרת מחקרים זו בכתב עת שעניינו הלשון העברית מתבקשת מן העובדה שחלק ניכר מן המאמרים המכונים בה עוסקים בענייני לשון, ואלו שאינם עוסקים בלשון ממש, גם הם עוסקים בטקסטים – בנוסחם, בפרשנותם, וכן בזיקתם לספרות בת זמנם (הספרות החיצונית), לספרות שקדמה להם (המקרא) ושעתידיה לבוא אחריהם (התורה שבעל-פה). לשם הדגמה אפשר להזכיר את מחקרו של משה בר-אשר על צורתם ומובנם של לשונות ממגילות מדבר יהודה – מבוא/מבוי, בניין הפעיל של עש"י – ומקומם בין לשון המקרא ללשון המשנה, מאמרו של יאן יוסטן על הוראת הפועל או"ת בכתבי קומראן על רקע פרשנות המקרא, והערות-מאמרו של יורם ארדר על הזיקה של הביטוי "שר משטמה" במגילות הגנוזות אל ביטוי זהה הבא בספרות הקראים. אבל למעשה כל מאמר ומאמר בקובץ תורם איזו תרומה להכרת הלשון העברית של התקופה ולהתפתחותה בפרק זמן שהיה סמוי לחלוטין מן העין מאז חורבן הבית ועד ימינו.

הזכרתי למעלה שני תאריכים: המרד הראשון והמרד השני. הכרך הראשון של "מגילות" מוקדש כולו לכתבי קומראן, השייכים לתאריך הראשון שביניהם, אבל הבמה תהיה פתוחה גם לכתבים הקשורים לתאריך השני, מרד בר-כוכבא, בעיצומה של תקופת התגבשותה של ספרות התנאים.

סדרת המחקרים שלפנינו התקבלה בסיפוק רב בקרב שוחרי המחקר. יבורכו העורכים ותחזקנה ידיהם על כוונתם להפוך את "מגילות" לבמה קבועה.